

УДК - 83.145.13

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Лариса Варзацька

*Інститут педагогіки НАПН України,
лабораторія навчання української мови,
вул. Теремківська, 21, кв. 82,
Київ, 03127, Україна,
тел.: (044) 522 4732*

У статті розкрито мету, зміст, провідні принципи особистісно зорієнтованої мовної освіти. Детально охарактеризовано способи організації дослідного учіння української мови і мовлення та прийоми педагогічної допомоги старшокласникам.

Ключові слова: формування творчої особистості, взаємозв'язок у розвитку когнітивних, креативних та оргдіяльнісних умінь, суб'єктний досвід, комплексні вправи, проектна діяльність, методи та форми інтерактивного навчання, соціокультурна змістова лінія, узагальнені способи пізнавальної та мовленнєвої діяльності.

Формування творчої особистості – одне з важливіших завдань реформування освіти в Україні. Для вирішення означених освітніх цілей особливо перспективним є особистісно зорієнтоване навчання, що ставить своєю метою не оволодіння знаннями, вміннями, навичками, як у авторитарному типі навчання, а вільний розвиток особистості, яка в процесі пізнання зберігає свою індивідуальну неповторність, самобутність та гармонію з довкіллям. Учень у особистісно зорієнтованій освітній парадигмі розглядається як зерно, що має власну програму розвитку. І педагог, за образним висловом Я. Коменського, має плекати розум дитини, привчати дитячі уми, як ті молоденькі деревця, розвиватися з власного кореня.

Яким же має бути зміст освіти, аби створити кожному учневі сприятливі умови для самореалізації? Маємо передусім подбати про задоволення екзистенційних потреб особистості, тобто потреб її буття, особистого існування: свободи і вільного вибору себе, свого світогляду, дій, учинків, позицій; самостійності й особистої відповідальності, саморозвитку і саморегуляції, самовизначення і творчості.

Щоб віднайти себе, стверджує Є. Бондаревська, людина має вибудувати власний світ цінностей (див. схему № 1).

Схема № 1

Увійти у світ знань про людину, культуру, історію, природу, ноосферу як основу духовного розвитку	Оволодіти способами наукових і творчими розв'язання життєвих проблем	Відкрити рефлексивний світ власного Я і навчитися керувати ним
---	--	--

Зміст особистісно-зорієнтованої освіти

Аналізуючи схему № 1, пересвідчуємося, що саме змістом особистісно зорієнтованої освіти зумовлюється взаємозв'язок у розвитку когнітивних, креативних та оргдіяльнісних умінь. Адже учень як активний співтворець навчально-виховного процесу не тільки здобуває знання, уміння, навички, а й опановує передусім узагальнені способи пізнавальної

і мовленнєвої діяльності, які орієнтують на порівняння, встановлення внутрішньопоняттєвих, міжпоняттєвих зв'язків, міжпредметну інтеграцію. Розв'язання пізнавальних, проблемних, творчих завдань здійснюється методом проектів в атмосфері інтелектуальних, моральних, естетичних переживань, зіткнення поглядів, позицій, наукових підходів до пошуку істини. Дбаємо передусім про створення кожним учнем особистісного освітнього продукту (суб'єктного досвіду), завдяки чому досягається формування змістоутворювальних мотивів учнів, і вони стають спроможними включитися у цілевизначення, планування діяльності, висунення гіпотез, їх розв'язання, презентацію та захист кінцевих результатів, рефлексію. Опанування кожним учнем усієї сукупності цих найважливіших оргдіяльнісних умінь створює повноцінні умови для формування власної структури пізнавальної і мовленнєвої діяльності особистості, її самовираження, самопізнання, саморозвитку. Завдяки означеному методичному підходу кожен учень стає спроможним створювати власну освітню продукцію в навчальному предметі, висловлювати емоційне ставлення та оцінні судження. Отже, визначальним принципом побудови навчання стає принцип розвивальної допомоги (Г. Костюк, І. Якиманська).

Особистісно зорієнтована освіта програмує народження думки в процесі педагогічної співпраці, де учень стає на шлях свободи учіння, дослідного учіння, а педагог опановує способи розвивальної допомоги. Пізнання рідної мови має бути організоване як дослідження, експеримент, а не як спосіб передачі педагогом готових знань, умінь, навичок. При цьому важливо акцентувати на дослідженні реальних об'єктів дійсності, а не вивченні інформації про них. (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, Г. Токмань, А. Хуторської, І. Якиманська). Визначальною умовою ефективності формування узагальнених способів пізнавальної та мовленнєвої діяльності вважаємо включення в пізнавальний процес емоційно-образного змісту навчання, словесної, художньої творчості, емоційно забарвлених ігрових методів, інтерактивних методів і прийомів. Отже, первинним стає не вивчення мовного матеріалу, а організація словесної творчості.

Сконструйована технологія особистісно зорієнтованої мовної освіти програмує опанування рідної мови через розв'язання мовленнєвих завдань, зміст дослідного учіння представлено у ній двома підсистемами (див. схему 2); а провідні способи розвивальної допомоги презентуються передусім різними видами і методами інтерактивного навчання.

Схема № 2

Через систему комплексних вправ за мірою допомоги, рівнем творчості, способом інтеграції видів діяльності	Зміст дослідного учіння	Різні форми, методи проектної діяльності: Ми – екологи, (красназвці, історики); Ми – мовознавці, (літературознавці, фольклористи); Ми – казкарі (поети, художники, музиканти, редактори, екскурсоводи).
---	-------------------------	--

Пізнання рідної мови через розв'язання мовленнєвих завдань

Основне в методиці комплексних вправ:

* будуються на основі системи текстів із урахуванням їхніх соціокультурних, дидактичних, розвивальних і виховних функцій (див. таблицю 1), які органічно поєднуються з ігровою, дослідницькою та художньою діяльністю;

* програмують таку постановку завдань, яка спонукає дітей до словесної творчості й водночас націлює на розв'язання лексичних, граматичних, правописних завдань;

* послідовність вправ визначається з огляду на опорні вміння – базисний

компонент програми, завдяки чому програмовий матеріал засвоюється через зіставлення, порівняння явищ і фактів, установлення міжпоняттєвих зв'язків та формування узагальнених способів пізнавальної й мовленнєвої діяльності, оцінних суджень, рефлексії, емоційного ставлення до дійсності.

Таблиця 1.

Текст, його соціокультурні, розвивальні, дидактичні й виховні функції		
Як спосіб прилучення дітей до духовної культури народу; розширення їхнього кругозору, формування особистісного бачення краси, добра, істини, правди	Як засіб унаочнення мовних явищ з метою активізації пізнавальних процесів; як спосіб укрупнення навчальної інформації та активізації евристичної бесіди провідного методу пізнання мовних зань	Як інструмент оволодіння узагальненими вміннями сприймати, відтворювати, будувати й поліпшувати текст; як спосіб збагачення словника і граматичної будови учнівського мовлення; як засіб формування авторського задуму

Система проектної діяльності є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу з української мови і мовлення. Плануючи вивчення тієї чи іншої теми, розділу програмового матеріалу, учитель визначає:

* об'єкт спостережень та дослідницької діяльності; проблемні запитання та завдання; способи фіксації спостережуваного та досліджуваного (виконання малюнків, аплікацій, виробів, добір до них образних заголовків чи віршованих рядків, загадок);

* коло позакласного читання (довідкової літератури, науково-популярної, художньої), періодичних видань, слухання (перегляд) радіо- та телепередач);

* способи організації художньої діяльності (виготовлення композицій із природного матеріалу, виразне декламування, мелодекламування, драматичні, пластичні етюди, драматизація, інсценізація).

Здобутий учнями чуттєвий досвід, знання про довкілля, сформовані способи творчої діяльності та прийоми розумових дій актуалізуються на уроках української мови на рівні міжпредметних зв'язків на міжпредметній інтеграції у формах – усного журналу, хвилинки ерудита, засідання гуртка юних натуралістів (екологів, українознавців, лінгвістів, літературознавців); через огляди-конкурси творчих робіт, уявні екскурсії, драматизації, інсценізації.

Характерною ознакою методу проектів є наявність актуальної творчої чи дослідницької діяльності, для розв'язання якої необхідні інтегровані знання, що виводять учня за межі навчального предмета, допомагають установити особистісно значущі зв'язки з іншими освітніми галузями. У такій ситуації учень сам може обирати опорні знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, набутий як під впливом попереднього навчання, так і широкої взаємодії з довкіллям.

Проектна діяльність, таким чином, у структурі особистісно зорієнтованого уроку рідної мови і мовлення є визначальною, оскільки створює оптимальні умови для активності учня як співтворця навчально-виховного процесу на всіх його етапах (це обґрунтував А. Хуторської).

На першому етапі учень, використовуючи способи пізнання, вивчає певний об'єкт дійсності, знаходить і створює знання про нього, конструє суб'єктивні образи, одержує особистісний освітній продукт (суб'єктивний досвід).

На другому етапі кожен учень має можливість зіставити власний освітній продукт із освітніми продуктами своїх однокласників та історико-культурними аналогами людства в певній галузі. З цією метою вчитель пропонує дітям на уроці різні форми й методи інтерактивного навчання (уявна екскурсія, огляд-конкурс творчих робіт, хвилинка ерудита, уявне засідання гуртка тощо).

Третій етап є узагальнювальним, він дає змогу кожному учневі на основі даних зіставлень, проведених на попередньому етапі, створити сукупний освітній продукт виучуваного.

Проілюструємо сутність методичного підходу до організації проектної діяльності фрагментом уроку в 10 класі ЗНЗ №260 м. Києва з теми “Ліс ще дрімає...” М. Коцюбинський, який провела в ході експериментального навчання вчитель вищої категорії Дрик Олена Анатоліївна.

“Ліс ще дрімає...” М. Коцюбинський

Тема. Стилiстичні засоби морфології.

Мета: узагальнити й систематизувати здобуті знання учнів про стилістичні можливості частин мови та удосконалювати вміння спостерігати за їхніми живописними функціями в мовленні; розвивати логічне й образне мислення; спостережливість, творчі здібності; виховувати естетичні почуття, любов до рідної природи.

Тип уроку: узагальнювальний урок.

Форма уроку: урок-зустріч з природою.

Обладнання: репродукція картини І. Марчука “Ліс на світанні”.

Випереджувальне завдання: прочитати опис ранку з казки “Хо” М. Коцюбинського.

Створити словесний малюнок, поезію або вільне висловлювання (на вибір) за мотивами фрагмента з казки “Хо” М. Коцюбинського.

Оформлення дошки:

*Білють храми беріз.
То мудра і древня держава –
вкарбований профілем ліс
в черленого сонця кружала
Ліна Костенко*

Хід уроку

I. Мотиваційний етап. Цілевизначення та планування.

1. З'ясування емоційної готовності до уроку.
2. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань.

Бесіда.

1. Чи любите ви прогулюватися в лісі?
2. Згадайте, яке враження він справляє в сонячний день.
3. Що викликає подив, захоплення?
4. Хто бачив живописні місцинки?

Робота з репродукцією картини.

Подивіться на картину “Ліс на світанні” сучасного українського художника – сюрреаліста, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Івана Степановича Марчука. У 2007 році за свою майстерність “вишивати фарбами” (унікальна живописна техніка плентанізму, від українського слова “пльонтати” – “заплітати”) ввійшов у всесвітній список геніїв сучасності.

Яким настроєм пройнята картина?

Які почуття, думки, асоціації вона пробуджує?

Назвіть кольори, їх відтінки, що переважають на полотні. Чому?

Які поетичні рядки пригадуються, коли роздивляєшся художній витвір Івана Марчука?

Поміркуйте: що єднає два мистецькі твори – картину І. Марчука “Ліс на світанні” і опис ранку з казки “Хо” М. Коцюбинського.

Що є своєрідним у кожному з цих творів?

Прочитайте епіграф уроку. Як слово допомагає нам пізнати світ прекрасного?

“Незакінчене речення”: Поетичне слово – це естетичне вираження думки, почуттів...

Для мене рідне слово...

Оголошення теми й мети уроку.

Учитель. Природа, що нас оточує, – це наш дім, який ми повинні доглядати й берегти, щоб отримувати повноцінне задоволення від життя. Отже, сьогоднішній урок – це зустріч з природою, відчуття й переживання прекрасних емоцій за допомогою мистецтва слова.

Узгодження плану роботи.

Запис на дошці:

1. Бесіда за картиною українського художника ХХІ ст. І. Марчука.
2. Побудова вільних висловлювань, поезій за мотивами казки “Хо” М. Коцюбинського (презентація домашнього завдання).
3. Стилiстичне дослідження.
4. Виразне читання літературних пейзажів “Мікрофон” – 1.
5. Конкурс “Кращий майстер слова” (робота в групах).
6. Редагування та оцінка творчих робіт, зіставлення учнівських творів з авторським взірцем.
7. Підбиття підсумків. Домашнє завдання.

II. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Побудова вільних висловлювань, поезій за мотивами казки “Хо” М. Коцюбинського (презентація домашнього завдання).

1-й учень. Ліс вже дрiмає у вечірній тиші... Непорушно стоять дерева, загорнені в сутiнь. Тихо навкруги, мертво... Ліс вже дрiмає... а з небом щось дiється: воно то закутається в хмари, наче від жаху, то засвітиться яскравими зорями, немов од радощів. Небо грає темними барвами, місячним сiйвом торкає вершечки сонного лісу... Вже не шепочуть збуджені листочки – приготувалися до нових снів. Комашня тихо розповзлася по своїх домiвках на спочинок.

Сарна витягає з гущину свою мордочку до місяця і мріє про солодкі сні. Полохливий заєць, причаївшись під кущем, пригинає вуха і слухає тишу. Місячне проміння, мов руки, простяглося до лісу, обняло його, навіваючи казку сновидiнь, золотими смугами впало на траву, де відпочиває стомлена сарна.

2-й учень. Ліс вже стихає, готуючись до сну... Непорушно стоять дерева, ніби дрiмають. Навкруги стихло... Лиш де-не-де обiзветься пташка і знову затихне. Небо наповнюється темними барвами, огортаючи в сутiнки старий ліс. Ось викотився на небо ясний місяць. Блiде проміння торкає вершечки чорного лісу... Стихли листочки, заснула в травичці комашня.

На галяву з гущину виглядає стомлена сарна, лякаючись кожного шереху. Із-за кущів визирає наполоханий заєць, уважно прислухається до вечірньої тиші. Аж ось останні місячні промені покинули ліс, прощаючись з ним до світанку. Ліс поглинула темрява.

3-й учень. Ліс ще дрiмає в передранiшній тиші.

Сонно і тихо він пташку колише.

Небо вже мiниться, небо вже грає.

Сяйвом вершечки лісу торкає.

Ліс стрепенувся від сну і заграв –
Щебет пташиний скрізь пролунав.
Сарна чує чудовий концерт,
Заєць сполохавсь й сховавсь під кущем.

Ринуло сонце промінням своїм –
Смугами вкрило траву на землі.
Гостро випнула сарна струнка –
На тлі золотого світла вона.

2. Стилiстичне дослідження.

1. Мовчазне читання фрагмента казки "Хо" М. Коцюбинського (учням запропоновано картки з надрукованим уривком твору).

Михайло Коцюбинський "Хо"

Ліс ще дрiмає в передранiшнiй тишi... Непорушно стоять дерева, загорненi в сутiнь, рясно вкритi краплистою росою. Тихо навкруги, мертво... Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обiзветься зi свого затишку. Ліс ще дрiмає ... а з синiм небом вже щось дiється: воно то зблiдне, наче вiд жаху, то сплахне сяйвом, немов од радощiв. Небо мiниться, небо грає усякими барвами, блiдим сяйвом торкає вершечки чорного лісу... Стрепенувся врештi ліс i собi заграв... Зашепотiли збудженi листочки, оповiдаючи сни свої, заметушилась у травицi комашня, розiтнулося в гущинi голосне щебетання й полинуло високо – туди, де небо мiниться, де небо грає всякими барвами...

На галяву вискакує з гущини сарна i, зачарована чудовим концертом, зупиняється, витяга цiкаву мордочку до кривавої смуги обрiю, що червонiє на узлiссi помiж деревами, i слуха.

Полохливий заєць, причаївшись пiд кущем, пригина вуха, витрiща очi й немов порина весь у море лiсових згукiв...

Аж ось ринуло вiд сходу ясне промiння, мов руки, простяглось до лісу, обняло його, засипало самоцвiтами, золотими смугами впало на синю вiд роси траву на галявi, де гостро на тлі золотого світла випинається струнка постать сарни.

2. Поставте запитання до кожного абзацу.

3. Видiлiть слова, речення, найважливіші для висловлювання.

4. Доберiть влучний заголовок до тексту. Для формулювання заголовка використовуйте опорні слова й словосполучення.

5. Кому вдалося дiбрати найвлучнiший заголовок? Обгрунтуйте.

6. Які слова допомагають зримо уявити передранiшню тишу? Пiдготуйтеся до виразного читання першого абзацу.

7. Назвiть слова, що малюють барви лісу. До якої частини мови вони належать?

8. Помiркуймо, чому барви лісу вiдтворюються дiєсловами: зблiдне, сплахне сяйвом, мiниться, грає барвами, блiдим сяйвом торкає?

9. Спробуємо дiєслова замiнити прикметниками. Чи доцiльно це?

Отже, дiєслова передають в тексті багатство барв, вiдтiнкiв, що змiнюються на очах. А прикметники – усталену ознаку.

10. Які слова вiдтворюють музику лісу на свiтаннi? (Зашепотiли, оповiдаючи, заметушилась, розiтнулося щебетання й полинуло).

11. Переконструуйте друге речення першого абзацу в складне. Чи доцiльна така

перебудова?

3. Прочитайте виразно уривки інших літературних пейзажів “Мікрофон” – 1.

А ранок розгорювався, як золото на сонці. Небо червоніло, як рожі в садку. Пташки щебетали. Надворі пахло холодком. І в небі, й на землі було розлите розкішне щастя пишного літнього ранку (З журн.).

Сонячне проміння вривається в прогалини незвичайно ясними, яскравими ударами, від яких запалюється лискучим блиском усе, що зустрічає воно на дорозі, – зелена хвоя ялиць, сіра кора гіляк, червона застілка старої хвої на землі, а краплі роси й зерна піску світять посеред того сявом самоцвітів (М. Грушевський).

Верхній пружок того пояса – то були бори. Пружок сизів на червоному небі, ніби ліс був заплутаний в біле павутиння й посипаний зверху снігом, сріблом та діамантами: то була роса (І. Нечуй-Левицький).

На тлі яскраво-зеленої молодої березини гаптувались чорні гілки сосни, а там, де березина витісняла сосну та пропускала паруси сонця, – все здавалось залите було зеленим бенгальським вогнем (М. Коцюбинський). *(Створіть модель синтаксичної будови даного речення).*

4. Конкурс “Найкращий майстер слова”.

Робота в групах.

1-ша група. Дібрати якнайбільше означень-епітетів до слів: небо, проміння, хвоя, роса.

2-га група. Створити художній опис.

3-тя група. Скласти вірш, виконати малюнок, підібрати музику.

III. Рефлексивно-оцінювальний етап.

Обговорення і аналіз учнівських творів.

Що допомогло виконати завдання?

Чия робота сподобалася більше? Чому?

Зіставте свої твори з авторським зразком.

Яка роль слова у вираженні творчої думки?

Домашнє завдання (на вибір). Записати викинчений варіант творчих робіт, скласти твір-роздум “Земля – наш спільний дім”, створити проект “Зберегти природу – наш обов’язок”.

Способи організації системи уроків української мови й мовлення

Великий розвивальний потенціал приховує в собі запропонований спосіб організації системи уроків з української мови й мовлення та низки інших навчальних предметів на матеріалі тематично близького соціокультурного дидактичного матеріалу.

Соціокультурна змістова лінія є інтегральною, спирається на вже засвоєні відомості, навички з інших предметів. Зміст текстового матеріалу становить певну цілісність і є основним орієнтиром під час проведення спостережень за природою, самим собою та іншими людьми; а також під час художньої і дослідницької діяльності (лінгвістичної, українознавчої, природничої, екологічної). Крім того, це ефективний засіб активізації словесної творчості учнів. Опрацьовуючи пропонувані тексти, школярі здобувають досвід творчої діяльності, виробляють емоційно-ціннісне ставлення до світу.

Якою ж має бути тематика текстового дидактичного матеріалу та учнівських висловлювань? Відповідаємо на це запитання, спираючись на вчення К. Ушинського про рідне слово як засіб прилучення дитини до духовної культури народу: “Уводячи дитину в народну мову, вводимо її в світ народної думки, народного почуття, народного життя”.

Програмою¹ визначено такі основні групи: “Я і українська мова”, “Я і ми (народ), родина, національна історія і культура”, “Я і рідна природа”, “Я як особистість”.

Основні параметри, за якими сконструйовано модель особистісно зорієнтованого пізнання рідної мови представимо схематично:

Опанування рідної мови через розв’язання мовленнєвих завдань

Мета – плекання національно свідомої, духовно багаті особистості, здатної комунікативно доцільно вживати мовні знання у різних сферах і видах мовленнєвої діяльності

Визначальні принципи: природовідповідності; розвивальної допомоги; єдності мовної освіти та мовленнєвого розвитку

Методичні умови успішного дослідного учіння:

- формування національного характеру (з опертям на архетипи національного підсвідомого);
- осягнення особистістю ціннісних орієнтацій – ідеалів добра, краси, істини як першооснови розвитку креативних умінь;
- здатність школяра займати активну особистісну позицію, що формується системою особистісно зорієнтованих ситуацій, за яких радість пізнання та живого спілкування стає засобом природного самовираження, самопізнання, саморозвитку учня;

Моделюючи дослідне учіння його зміст, методи, форми, важливо зорієнтувати на:

- **провідні види діяльності** особистості (гру, спостереження за довкіллям, дослідницьку та художню діяльність), як визначальний чинник її гармонійного розвитку;
- **послідовне використання методу** узагальнених предметних структур та узагальнених способів діяльності як засіб проникнення в сутність мовного матеріалу та операційну структуру пізнавальної діяльності учня, завдяки чому активізуються механізми розвитку мовної особистості; Не лише знань і навіть рівень теоретичного мислення, а передусім, рефлексія, опанування узагальнених способів пізнавальної та мовленнєвої діяльності забезпечують розвиток особистості;

досвід рефлексія розвиток

- **введення інтерактивних технологій** зорієнтованих на структуру навчально-виховних процесу.

Отже, сукупність означених параметрів пізнання мовних знань у єдності засвоєння і застосування у мовленні реалізують ідеї ноосферної освіти (В. Вернадський, Н. Маслово). Досягається: а) оптимальне співвідношення емоційної та логіко-поняттєвої діяльності учня на всіх етапах пізнання; б) гармонізуються педагогічні впливи; в) формуються змістоутворювальні мотиви учня, його особистісна структура пізнавальної та мовленнєвої діяльності.

1. *Амонашвили Ш.* Единство цели: Пособие для учителя. Москва, 1987.

2. *Амонашвили Ш.* Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск, 1990.

3. *Бондаревська С.* Гуманістична парадигма особистісно-зорієнтованого навчання // Педагогіка. № 4. 1997.

4. *Варзацька Л.* Розвивальне навчання. Вид. 2-е, доповнене, удосконалене. Кам’янець-Подільський, 2004.

¹Українська мова. Програма для профільного навчання учнів загально освітніх навчальних закладів. 10–12 класи. К.: Грамота, 2009.

5. *Варзацька Л.* Розвивальне навчання: Методика // Директор школи, гімназії. 2003. № 5, 6.
6. *Выготский Л.* Мышление и речь / Под ред. В. Колбановского. М.-Л., 1934.
7. *Гриценко Л.* Основні ідеї інтерактивного особистісно-зорієнтованого навчання // Завуч. 2003. № 15.
8. *Костюк Г.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. Н. Проколієнко. К., 1989.
9. *Мар'яненко Л.* Розумова обдарованість молодших школярів: Психологічні особливості // Директор школи, ліцею. № 3. 2005.
10. *Паламарчук В.* Школа учит мыслить. М., 1979.
11. *Сериков В.* Личностно-ориентированное образование: К разработке дидактической концепции // Педагогика. 1994. № 5.
12. *Сухомлинський В.* Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. Вибрані твори: У 5 т. К., 1997. Т. 3.
13. *Токмань Г.* Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня // Дивослово. 2004. № 2.
14. *Ушинський К.* Питання навчання і виховання в початковій школі / К. Ушинський Вибр. твори: У 2 т. К., 1972.
15. *Фасоля А.* Особистісно-зорієнтований урок літератури – мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. № 8. 2004.
16. *Холодна М.* Формирование персонального познавательного стиля ученика // Башмаков М. О. Теория и практика продуктивного обучения. М., 2000.
17. *Хуторской А.* Современная дидактика. Санкт-Петербург, 2001.
18. *Якиманская И.* Личностно-ориентированное обучение. Москва, 1996.

PERSONAL LINGUISTIC STUDIES OF UKRAINIAN IN THE SCHOOL

Larysa Varzatska

*Institute Pedagogical of Ukraine,
Teremkowska Str., 21, 82,
Kyiv 03127, Ukraine
Tel. (044) 5224732*

This article is about the goals, content, leading principles of personal linguistic education.

Key words: formation of creative person, interrelation of the cognitive and creative organizational skills, subjective experience, complex exercises, prospective activities, socio-cultural profound line, methods and forms of interactive learning, generalized ways of the cognitive and linguistic activities.

**ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ
УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ В СТАРШЕЙ ШКОЛЕ**

Лариса Варзацька

*Институт педагогики НАПН Украины,
лаборатория обучения украинскому языку,
ул. Теремковская, 21, кв. 82,
Киев, 03127, Украина,
тел.: (044) 522 4732*

В статье раскрыты цель, содержание, ведущие принципы личностно ориентированного обучения украинскому языку. Детально характеризуются способы организации опытного учения украинскому языку и речи, и приемы развивающей педагогической помощи старшеклассникам.

Ключевые слова: формирование творческой личности, взаимосвязь в развитии когнитивных, креативных и оргдеятельных умений, субъектный опыт, комплексные упражнения, проектная деятельность, методы и формы интерактивного обучения, социокультурная содержательная линия, обобщенные способы познавательной и речевой деятельности.

Стаття надійшла до редколегії 17.11. 2009

Прийнята до друку 20. 01. 2010